

SÖYLEM, SÖYLEN, YAZIN

TAHSİN YÜCEL'E ARMAĞAN

YAYINA HAZIRLAYAN

NEDRET TANYOLAÇ ÖZTOKAT

SÖYLEM, SÖYLEN,
YAZIN
TAHSİN YÜCEL'E ARMAĞAN

© 2015, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mayıs 2015, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Editör: Faruk Duman

Düzeltili: Burçak Karabağ, Ebru Aydın

Mizanpaj: Atahan Sıralar, Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3

Güven İş Merkezi, Bağcılar, İstanbul

Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-2544-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750725449

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

SÖYLEM, SÖYLEN, YAZIN

TAHSİN YÜCEL'E ARMAĞAN

İNCELEME

Yayına hazırlayan

Nedret Tanyolaç Öztokat

İçindekiler

Sunu	9
Tahsin Yücel'in İzinden Prof. Dr. Nuran Kutlu	17
Tahsin Yücel ve Yılların Dostluğu Prof. Dr. Nilüfer Kuru yazıcı	21
Tahsin Ağabey İçin Birkaç Söz Turgay Fişekçi	25
Tahsin Yücel ve Söylem Sorunu Prof. Dr. Osman Senemoğlu	29
Tahsin Yücel Dizini Prof. Dr. Bahadır Gülmez	38
Türk Göstergibiliminde Öncü Bir Yapıt: <i>Anlatı Yerlemleri</i> Prof. Dr. Sündüz Öztürk Kasar	59
Tahsin Yücel'in Öğrencisi Olmak Prof. Dr. Emel Ergun	70
Geliştirdiği Anlatıcı "Bakış"ın Bir Söylen Anlatıcısı Olarak Tahsin Yücel Feridun Andaç	75
Söylemin Ufuklarında Bir Düşün Adamı Olarak Tahsin Yücel Prof. Dr. Nedret Tanyolaç Öztokat	85
Tahsin Yücel'in <i>Yalan</i> Adlı Romanında Yazınsal Bir İzlek Olarak Aşırımacının Portresi Prof. Dr. Kubilay Aktulum	104

Tahsin Yücel'in <i>Gökdelen</i> 'i: Yapısal ve İzleksel Öğeler Prof. Dr. Hanife Nâlân Genç, Doç. Ali Tilbe.....	137
Tahsin Yücel'in "Oğuzlama" Öyküsüne Göstergebilimsel Bir Bakış Yard Doç. Dr. Buket Altınbüken	168
Tahsin Yücel'in "İktidar" Adlı Öyküsünde Özne – Uzam İlişkisi: Göstergebilimsel Bir Okuma Dr. Selin Gürses Şanbay.....	179

Sunu

Bilimsel ve yazınsal çalışmalarla, eleştiri ve çevirilerle, roman ve öykülerle döşenmiş uzun bir yol Tahsin Yücel'in yaşamı. Eğitim, yazın, çeviri, kültür alanlarında sayısız yapıtla genç kuşaklara örnek olmuş bir bilimadamı, yazın insanı, Türkiye'de yapısalcılık ve göstergebilimin tanınmasında bir öncü, engin bilgisini öğrenci ve çalışma arkadaşlarıyla paylaşmış bir hoca, başarılı bir romancı, ödüllere layık görülmüş bir öykücü, çevirmen, sözünü sakınmayan bir eleştirmen. Alçakgönüllü, onurlu, ilkeli ve dürüst bir insan, çalışkan, üretken bir bilimadamı, ülkemizin insanbilimleri alanına önemli katkılarda bulunmuş yetkin bir eleştirmen. Sanki sözler hâlâ yetersiz onu anlatmak için. Tahsin Yücel'i bir çırpıda anlatmak güç. Yapıtları ve yaşamıyla bize ışık tutan hocamıza sekseninci yaşında armağan bir kitapla teşekkür etmek, saygılarımızı sunmak istedik. Bilim ve yazına adanmış bir yaşamın ana çizgilerine kısaca bakalım:

Tahsin Yücel, 17 Şubat 1933 yılında Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde doğdu. 1945 yılında yatılı öğrenci olarak Galatasaray Lisesi'ne girdi. Lise mezuniyetiyle birlikte *Varlık* dergisi ve yayınlarında çalışmaya başladı, İstanbul Üniversitesi Fransız ve Roman Filolojileri Kürsüsü'nde 1955-60 yılları arasında öğrencilik yaptı.

17 Nisan 1961 yılında asistan olarak aynı bölümde çalışmaya başladı. 26 Ocak 1965'te *l'Imaginaire de Bernanos* (Bernanos'un İmgesel Evreni) konulu doktora tezini sunarak doktor unvanı aldı. Balzac'ın yapıtını ele alan *Figures et messages dans la Comédie humaine (İnsanlık Güldürüsü'nde Yüzler ve Bildiriler)* adlı 1971 tarihli doçentlik çalışmasının ardından 26 Kasım 1971'de doçent oldu ve 26 Nisan 1972 yılında doçent kadrosuna atandı. *Les Coordonnées narratives (Anlatı Yerlemleri)* başlıklı çalışmasıyla 29 Mayıs 1978'de profesör unvanı aldı; 16 Nisan 1985'te profesör kadrosuna atandı. 17 Ocak 2000 tarihinde emekliye ayrıldı. Fransız dili, edebiyatı ve kültürüne katkılarından dolayı Fransız hükümetince verilen *Palmes académiques* nişanının *Chevalier* derecesine 1985 yılında, *Commandeur* derecesine de 1997 yılında layık görüldü.

Haney Yaşamalı ile 1956 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı; *Düşlerin Ölümü* ile 1959 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nü, *Yaban Düşünce* ile 1984 Azra Erhat Çeviri Üstün Hizmet Ödülü'nü, *Peygamber'in Son Beş Günü* ile 1993 Orhan Kemal Roman Armağanı, *Söylemlerin İçinden* ile 1999 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü, *Yalan*'la 2003 Yunus Nadi Ödülü ve Dil Derneği Ömer Asım Aksoy Roman Ödülü'nü aldı.

25 Ekim-2 Kasım 2003 tarihlerinde düzenlenen Tüyap Kitap Fuarı'nın "onur yazarı" olan Tahsin Yücel, 16-18 Mayıs 2012 tarihinde Namık Kemal Üniversitesi'nce düzenlenen VIII. Frankofoni Kongresi'nde "onur konuğu" oldu. Tüm yapıtını ele alan önemli bir etkinlik de Uludağ Üniversitesi'nde 15-16 Ekim 1999 tarihinde düzenlenen Tahsin Yücel Sempozyumu olmuştur.

Tahsin Yücel'in ilk öyküsü, on yedi yaşında, "Dert Çok Hemdert Yok" adıyla, 1950 yılında *Yeni Hikâyeler*

de yayımlandı.¹ İlk kitabı *Uçan Daireler* 1954'te basıldı. *Haney Yaşamalı* 1955'te, *Düşlerin Ölümlü* 1958'te, *Dönüşüm* 1975'te, *Ben ve Öteki* 1983'te, *Aykırı Öyküler* 1989'da çıktı. Romanlarına gelince: *Mutfak Çıkmazı* 1960'da, *Vatandaş* 1975'te, *Peygamberin Son Beş Günü* 1991'de, *Bıyık Söylencesi* 1995'te, *Kumru ile Kumru* 2005'te, *Gökdelen* 2006'da, *Sonuncu* 2010 yılında yayımlandı. *Anadolu Masalları* adlı derlemesi 1957 tarihlidir. Başta *Yapısalcılık, Eleştiri Kuramları, Dil Devrimi ve Sonuçları, Yazın, Gene Yazın, Göstergeler, Söylemlerin İçinden* olmak üzere, çok sayıda deneme ve araştırma yapıtı ve sayısı sekseni bulan çevirisi vardır. *Bıyık Söylencesi, Komşular, Gökdelen* ve *Vatandaş* Fransızcaya çevrilmiştir.

Çalışma arkadaşı ve yakın dostu Prof. Dr. Berke Var- dar'la birlikte Türkiye'de yapısalcılığın, dilbilim ve göstergebilimin tanınmasında öncülük etmiş olan bilimadamı Tahsin Yücel, roman ve öyküleriyle, çeviri ve denemeleriyle ülkemizin yazın ve kültür dünyasına önemli katkılarda bulunmuştur.

Sekseninci yaşında Tahsin Yücel'e ortak bir yapıtla saygımızı sunmayı amaçlarken, hocamızın dev yapıtının ana izleklerini düşündük ve "yazın", "söylem", "söylen", "söylence" gibi kavramları öne çıkardık.

Öncelikle her yazar gibi Tahsin Yücel'in üretimini de tüm yapıtını kuşatan bir "söylem" olarak tanımlamak gerektiğini düşünüyoruz. Bu açıdan baktığımızda gerek bilimsel üretimi, gerek kurmaca yapıtları, gerek denemeleri çok yönlü bir yazar söylemini yansıtmaktadır. Bilimsel yapıtlarında yöntemli yazınsal incelemelerin nesnel biçimini yansıtan araştırmacı bir biçim göz çarpar. Balzac'ın, Bernanos'un roman evreni, Camus gibi yirminci yüzyılın ustalarının anlatıları genelde nesnel bir

1. Feridun Andaç ve Semih Gümüş, "Tahsin Yücel ile Düünden Bugüne", *Adam Öykü*, Temmuz-Ağustos, sayı 5, 1999, s.27.

bilimsel yaklaşımla, çoğu zaman yapısalcılığın en verimli dalı olan göstergebilimsel yöntemle incelenmiştir. Anlatıcıların gözünden ve sözünden sunulan dünyanın temel bileşenleri, anlatısal öğeleri, kurmaca dünyaların kahramanlarını harekete geçiren bireylerin oluş ve edimleriyle roman uzamında ortaya çıkış biçimleri Tahsin Yücel'in bilimsel çalışmalarının ana konularındandır. Anlatıları oluşturan yazınsal söylemlerden okura yansıyan dünyaların nasıl kurgulandığı, bu dünyaları oluşturan öğelerin nasıl bir araya gelerek anlam(lar)ı oluşturduğunu açıklar bu bilimsel incelemeler. Betimleyen, bulgulayan, çözümleyen bir dilsel kullanım Tahsin Yücel'in bilimsel söylemini oluşturur.

Deneme ve eleştirilere gelince; bu yapıtların konusu da ağırlıklı olarak edebiyat, yazınsal üretim olmakla birlikte, kültürel ve toplumsal olgular, toplumsal dönüşümler, yazın ve yaşama ilişkin gözlem ve saptamaları bir araya getiren yazılardır. Buradaki söylem bilimsel yöntemlerden esinlenen, dolayısıyla yapısalcılığın özellikle de göstergebilimin terimcesine, bakış açısına yer vermekle birlikte temelde öznel sonuçlara varan kişisel bir söylemdir daha çok: Tahsin Yücel eleştirmen ve yazın araştırmacısı sıfatıyla kendi adına söz almakta, eleştiri ve görüşlerini sağlam bir bilimsel zemine dayandırarak kişisel görüşlerini dile getirmektedir. Öznel söyleminde yazınsal, toplumsal ve kültürel olgulara getirdiği yorumlar okuyucuyu düşündürür. Tahsin Yücel'in denemeleri, ele aldığı konuyla ilgili kişisel görüşünü destekleyen bilgisi ve sağlam kanıtlarıyla okura yeni düşünce ufukları ve yeni düşünme biçimleri sunar.

Kurmaca yapıtlar ise Tahsin Yücel'in yazınsal söylemini yansıtır. İşte bu noktada yazın ve söylen ilişkisini düşünmek gerekir. Anlatıların dünyası bize yazarın yaratımıyla ilgili önemli ipuçları verir. Yazınsal üretim kaçı-

nılmaz olarak bizi yine söylem konusuna getirirken, yazmak/yaratmak çabasının toplumun ve bireyin varoluşunu ele alan bir söylem etkinliğine dönüştüğünü görürüz. Söylemin satır aralarından bize söylenler ulaşır. Tahsin Yücel'in yazınsal söyleminde söylen farklı bir yer tutar. Bu kitapta yer alan yazısında Bahadır Gülmez'in de belirttiği gibi, "Hocamızın derdi edebiyatı mitikleştirmek değildir," onun asıl ilgilendiği anlam sığılığında söylenleşen dünyadır: Topluma mal olmuş ve ülküleştirilmiş örnekçeleri yansıtan anlatılar, söylensellik olgusunu karşı açıdan, alaysamayla bize sunmaktadır. Modernleşen dünyanın dalgalanan değerler dizgesi ve bireyin bu dizge içindeki yeri, yapıtın merkezine yerleşmiştir. Zenginleşme ülküsü, önemsenme bağımlılığı, toplumsal tanınırlık gereksinimi, kendini aşırı önemseme, güdük ya da kısır düşüncülerin ardında yaşamı yüceltme eğilimi, kısaca yükselen değer ve birey ilişkisi, anlatıların modern anlamda söylensel (ya da Bahadır Gülmez'in dediği gibi "anti-söylen") niteliğini yansıtır. Toplumsal yaşamın hızla değişen dinamikleri içinde türetilen davranış biçimleri Tahsin Yücel'in anlatılarında belirginlik kazanır. Altüst olmuş değer dizgelerinin egemen kılındığı "çağdaş söylenler"i aktarır anlatılar.

Bu bakımdan değişen Türkiye'nin koşullarından kaynaklanan "yeni söylen"ler olarak okuyabiliriz anlatıları. Modernleşme, toplumsal dönüşümler, bireyin çevresiyle ilişkisindeki gerçeklik/yanılsama ikilemi Tahsin Yücel'in yapıtında önemli bir anlam katmanı oluşturur. Modern yaşamı insanların yazgısı temelinde değerlendiren yapıt böylece yaşamın bir aynası olarak içinde yaşadığımız gerçekliği yeniden sunar.

Söyleni toplumsal oluşlarımızın içine yerleştiği ana uzam olarak tanımladığımızda, söylence de anlatı kişilerin eylem ve oluşlarını tanımlayan ve çoğunlukla gerçeküstü, masalsi niteliğe bürünmüş öznel bir varlık ufku

olarak görülebilir. Gerçekliğin uç sınırında varoluşlarını, yaşam tasarılarını, eylem ve edimlerini deneyimleyen kahramanlar bir anlamda söylence kişileri olarak belirirler, simgesel değerlerle tanımlanırlar.

Kimi anlatıların kahramanları kendi söylencelerini oluştururlar: Anlatılarda yaşam biçimine dönüşür söylence. *Sonuncu*'nun kahramanı Selami Bey (karşı-kahraman demek daha doğru) okuduğu tüm yazarlardan not ettiği alıntıları tek bir tümce halinde kurgulayarak eşsiz bir roman yazma düşüyle ömrünü geçirir, gerçekliğin sınırını aşan bir inançla olağanüstü girişimi ironik bir "yazar söylencesi"ne dönüşür: Bir yanda trajikomik boyutlara ulaşan tutkusu, diğer yanda ailesiyle düştüğü çatışma ve yaşadığı gerilimin ortasında sergilediği tutturmalar onu roman dünyamızın karşı-kahramanlarından biri olarak sahneye çıkarır. Tüm yaşamını adadığı çalışmanın hiçbir işe yaramaması, tek nüshalık bir "kahramanlık" gösterisinden öteye gidememesi bir tuhaflık söylencesini aktarır. *Bıtyk Söylencesi*'nin kahramanı da modern bir söylence figürüdür. Kültürümüzde erkeklerin vazgeçilmez aksesuarı bıyığın kahramanın yaşamını yönlendirmesinin, her türlü tasarısının önüne geçmesinin anlatıldığı alaycı öyküsü modern insanın aksesuvara tutunmasının acılığını akla getirir. *Gökdelen* günümüz yüksek bina çılgınlığının söylenceye dönüşmesinin öyküsü değilse nedir? İnsanın yaşamdaki duruşunu simgeleyen söylence tersine işlemektedir, Tahsin Yücel anlatılarında. Ülkülerle yaşamını değerli ve saygın kılmak isteyen modern bireyin sağduyu, akıl ve bilgelikten uzaklaştığında güçlü inancıyla neler yapabileceğinin kanıtına dönüşür söylence. Bireyin günlünleşen yazgısının bir eğretilmesi olarak okunabilir.

Deneme ve romanlarında toplumumuzu derinden okumuş bir bilimadamı, yazın adamı ve eleştirmen olarak ülkemiz yazın yaşamında çok özel bir yere sahip olan

Tahsin Yücel'e sekseninci yaşında, birbirinden ayrılmaz üç kavram olan *Söylem*, *Söylen* ve *Yazın* bağlamında oluşturulan bu ortak çalışmada, hem Tahsin Yücel'in yapıtına eğilen hem de bizlerle kendi alanlarına ilişkin incelemelerini sunan yazarların katkısıyla hocamıza saygılarımızı sunmaktan mutluluk duyuyoruz. Bu kitabın hazırlanmasında bana yardımcı olan çalışma arkadaşlarım Buket Altınbüken ve Selin Gürses'e ve Can Yayınları'na teşekkürü borç bilirim.

Kimilerimizin yolu onunla kesişti, kimimizin hocası oldu, kimimizin dostu, kimilerimiz de yapıtından onu tanıdık. Ne olursa olsun, hepimize değmiştir Tahsin Yücel: yazarlığı, bilimadamlığı ve hocalığıyla. Tüm yaşamını yazmaya, araştırmaya adanmış bu büyük yazar ve bilimadamının sekseninci yaşında bizlere olan katkılarına teşekkür etmek, "İyi ki varsınız hocam!" demek için burada bir araya gelen yazarların ortak dileğini yineleyerek sözlerimi tamamlamak isterim: Nice yıllara! Gönülden teşekkürlerimizle...

Nedret Tanyolaç Öztokat
Feneryolu, 2014

Söylem, Söylen, Yazın, Türkiye'deki göstergebilim çalışmalarının öncüsü, yazar, eleştirmen, bilimadamı Tahsin Yücel için özenle hazırlanmış bir toplu çalışma, bir "armağan kitap". Onun çalışmalarının, yazar kimliğinin ve bir "hoca" olarak kişiliğinin anlatıldığı yazıların yanında eserleri üzerine yazılmış incelemelerle de zenginleştirilmiş çok önemli, kaynak niteliğinde bir eser.

"Tüm yaşamını yazmaya, araştırmaya adanmış bu büyük yazar ve bilimadamının sekseninci yaşında bizlere olan katkılarına teşekkür etmek, 'İyi ki varsınız hocam!' demek için burada bir araya gelen yazarların ortak dileğini yineleyerek sözlerimi tamamlamak isterim: Nice yıllara! Gönülden teşekkürlerimizle..."

Nedret Tanyolaç Öztokat

Kitapta yazılarıyla yer alanlar:

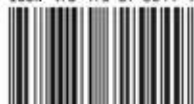
Nedret Tanyolaç Öztokat, Nuran Kutlu, Nilüfer Kuruyazıcı, Turgay Fişekçi, Osman Senemoğlu, Bahadır Gülmez, Sündüz Öztürk Kasar, Emel Ergun, Feridun Andaç, Kubilay Aktulum, Hanife Nâlan Genç, Ali Tilbe, Buket Altınbüken, Selin Gürses Şanbay.

Kapak fotoğrafı: Sinan Çakmak

☞ canyayinlari.com ✈ twitter.com/canyayinlari f facebook.com/canyayinevi

ISBN 978-975-07-2544-9

9 789750 725449